Зацвярджаю

Намеснік старшыні
арганізацыйнага камітэта
намеснік Міністра адукацыі
_______________Р.С. Сідарэнка

«18» снежня 2018 года

ТРЭЦІ ЭТАП XXXV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
І «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

11 клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	**Усяго**
Балы											

Варыянт І

Заданне 1. У табліцы пададзены восем слоў, у кожным з якіх прапушчана адна з трох літар – ***е***, ***ё*** або ***я***. Вызначце гэтыя літары і запішыце іх у слупку справа насупраць адпаведных ім слоў.

*Максімальная колькасць балаў – **4*** (**0,5** бала – за кожны правільны адказ).

гелі…цэнтрычны		*рады…метрыя*	
крышталі…оптыка		*ус…ўладны*	
рады…лагічны		*рады…сетка*	
ус…ахопны		*ус…міласцівы*	

Заданне 2. У левым слупку табліцы прыведзены фрагменты шасці фразеалагізмаў. Дапоўніце кожны з іх прапушчаным кампанентам, кіруючыся змешчаным побач значэннем фразеалагізма. Запішыце гэты кампанент у патрэбнай граматычнай форме ў трэцім слупку адпаведнага радка. Прапушчаныя кампаненты ўсіх фразеалагізмаў па форме павінны быць суадноснымі з прыметнікамі, сярод якіх, паводле свайго першаснага значэння, па два якасныя, адносныя і прыналежныя.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

адгароджвацца … сцяной	*‘вельмі моцна, наглуха адасабляцца, адмяжоўвацца ад каго-, чаго-н.’*	
… прыцэл	*‘хітры разлік, прыхаваныя задумы, планы, намеры’*	
як з … яйкам [цацкацца, няньчыцца]	*‘залішне многа і далікатна’*	

… ніць	*‘сродак выйсці з цяжкага становішча’*	
варона ў … пёрах	*‘чалавек, які марна імкнецца паказаць сябе лепшым, больш значным, чым ён ёсць на самай справе’*	
… гадзіна	*‘час, калі пачынае цямнець, на стыку дня і ночы; прыцемак’*	

Заданне 3. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – **5**.

Окна в деревянном доме под железной ржавой крышей были темны, на крик никто не отозвался. Красильщиков замотал на щиток вожжи, поднялся на крыльцо вслед за вскочившей туда грязной и мокрой собакой, – вид у нее был бешеный, глаза блестели ярко и бессмысленно, – сдвинул с потного лба картуз, снял отяжелевший от воды армяк, кинул его на перила крыльца, затем вытер пестрое от грязных брызг лицо и стал счищать кнутовищем грязь с голенищ *(По И. Бунину)*.

Заданне 4. Падрыхтаваўшы навукова-даследчую працу па тэме “Словаўтварэнне”, вучань вырашыў падвесці вынікі ўласным назіранням і сфармуляваў некалькі тэарэтычных палажэнняў-высноў. Ці ўсе яны аказаліся слушнымі? Адзначце правільныя, на вашу думку, сцверджанні знакам “+”, а памылковыя – знакам “–”.

Максімальная колькасць балаў – **5** (**0,5** бала за кожны правільны адказ).

№ п/п	Тэарэтычная выснова	+ / –
1.	Слова можа быць утворана пры дапамозе двух суфіксаў.	
2.	Усе складаныя словы маюць не менш як два корані.	
3.	Да кожнага вытворнага слова можна падабраць утваральнае.	
4.	Назоўнікі не маюць постфіксаў.	
5.	Усе парадкавыя лічэбнікі з'яўляюцца вытворнымі.	
6.	Усе словы з нулявымі суфіксамі з'яўляюцца вытворнымі.	
7.	Слова можа быць утворана пры дапамозе дзвюх прыставак.	
8.	Усе словы без суфіксаў з'яўляюцца невытворнымі.	
9.	Корань – абавязковая частка кожнага слова.	
10.	Канчатак не з'яўляецца словаўтваральным сродкам.	

Заданне 5. Сярод часцін мовы даволі пашыраныя з'явы граматычнай аманіміі і мнагазначнасці, а таксама ўзаемапераходу. Гэта характэрна як для самастойных, так і для службовых часцін мовы, з чым нярэдка звязаны цяжкасці іх марфалагічнай і сінтаксічнай характарыстыкі.

Запішыце, якімі часцінамі мовы і членамі сказа з'яўляюцца выдзеленыя словы ў прыведзеных прыкладах?

Максімальная колькасць балаў – 4 (**0,25** бала за кожны правільны адказ).

1) Варта задумацца над тым, **як** вывесці гаспадарку ў перадавыя. 2) Па небе хмары, **як** палотны, паўночны вецер рассцілае. 3) Да каго ж мне звярнуцца, **як** не да вас? 4) **Як** радасна, край малады, цябе сягоння прывітаць! 5) Бацькі былі ўсцешаны тым, **што** дзеці сталі на свае ногі. 6) **Што** з воза ўпала, тое прапала. 7) Больш за ўсё непакоіла думка: а **што**, калі хлопец не прыедзе? 8) **Што** так прыцягвала людзей у гэтых мясцінах?

№ п/п	Часціна мовы	Член сказа
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		

Заданне 6. Запішыце тэкст, раскрываючы дужкі, устаўляючы прапушчаныя літары і расстаўляючы патрэбныя знакі прыпынку. У апошнім сказе вызначце колькасць сэнсава-граматычных частак.

Максімальная колькасць балаў – 5
(з іх **1** бал за правільнае вызначэнне колькасці частак
у складаным сказе; за кожную памылку здымаецца **0,5** бала).

Над лугам *(па)* волі *(н..)* спешна ўставала сонца. Яно падыма..чыся з травы *(у)* вачаві..кі больш..ла здавалася шчодра ра..пуска..цца вялікі бутон нейкай *(ярка)* пун*(с,ц)*овай краскі.

(У) весь ніз сонца быў у буйн*(о,а)*й і чыстай як слёзы расе. Раса ззяла пералівалася іскрылася і Верасоўскаму які глядзеў на ўсё гэта нават *(не)* падыма..чы галавы здавалася што расінкі перапоўне*(н)*ныя сонечнымі промнямі вось зараз у гэтую хвіліну нібы напухлыя пупышкі пачнуць лопацца ад лішкаў святла.

Зараз узняўшыся над травою сонца было чыстае увесь луг з..хацеў бл..скучымі і звонкімі жнівен*(ь)*скімі пацеркамі. Праз якую хвіліну сонца ўжо *(не,ні)* стала відаць яно бы*(тц)*цам знікла ра..тварылася ў сва..м жа святле і толькі на тым месц.. дзе яно ўзы*(й)*шло гэтак ярка і сляпуча гарэла цэлае *(паў)* неба што ў той бок *(не)* магчыма было глядзець. *(Паводле Я. Сіпакова)*

Заданне 7. Расшыфруйце *хэштэг*[1]*-выказванне*, запісаўшы яго ў адпаведнасці з нормамі сучаснай беларускай мовы і адкажыце на пытанні:

1. У форму якога сказа “апранута” арыгінальныя павучальныя думка? (Тып сказа.)
2. Якую ролю выконвае прабел на пісьме?
3. Каму належыць гэты афарызм?

Памятайце! У *хэштэгу* выкарыстоўвацца як кірылічны, так і лацінскі алфавіт; словы запісваюцца без прабелаў і знакаў прыпынку.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

#ČASLUSTERKAUJAKIMKOŽNYŬBAČYĆSIABIEJAKJIINŠAHA

Правільны адказ: ____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

Заданне 8. Пазнайце па апісанні героя мастацкі напрамак, у межах якога такі герой дзейнічае (пералік напрамкаў пададзены ў даведцы; улічыце, што ў гэтым пераліку ёсць “лішнія”). У адпаведную графу пастаўце нумар пераліку жанраў, найбольш характэрных для гэтага мастацкага напрамку (пералік жанраў пададзены ў даведцы).

*Максімальная колькасць балаў – **4**.*

Апісанне героя	Мастацкі напрамак	Нумар пераліку жанраў
Герой – тыповы прадстаўнік пэўнай сацыяльнай групы, носьбіт ідэі, надзелены індывідуальнасцю, дзейнічае ў тыповых абставінах.		

[1] **Хэштэг** (ці *хэш-тэг*) – спалучэнне сімвала (#) са словам ці спалучэннем некалькіх слоў, запісаных без прабелу, якое выкарыстоўваецца для пошуку інфармацыі ў інтэрнэце па пэўнай прымеце ці тэматыцы.

Герой перажывае канфлікт паміж грамадскім абавязкам і асабістымі пачуццямі, падпарадкоўвае сябе служэнню высокім ідэалам.		
Герой засяроджаны на ўнутраных перажываннях, уласных пачуццях. Ён далёкі ад грамадскіх пераўтварэнняў, вызначаецца душэўнымі якасцямі, багатым унутраным светам.		
Герой-бунтар, дваісты па сваёй сутнасці, самотны шукальнік, часта мае трагічны лёс.		

ДАВЕДКА

Жанры: **1.** трагедыя, ода, камедыя, байка; **2.** элегія, пасланне, аповесць; **3.** сацыяльна-бытавы раман, аповесць, апавяданне, эпічная паэма; **4.** паэма, балада, песня, гістарычны раман.

Напрамкі: *барока, сентыменталізм, класіцызм, рамантызм, мадэрнізм, постмадэрнізм.*

Заданне 9. Вы ведаеце, што ў Беларусі 2019 – Год малой радзімы. Упішыце ў табліцу нумары назваў твораў і месцаў, звязаных з малой радзімай (вобласцю, дзе нарадзіліся, выраслі) мастакоў слова, указаных у табліцы. Улічыце, што некаторыя назвы не адносяцца да названых тут пісьменнікаў.

Максімальная колькасць балаў – 6.

Максім Танк	
Аркадзь Куляшоў	
Янка Брыль	
Іван Мележ	
Уладзімір Караткевіч	
Яўгенія Янішчыц	

Назвы мастацкіх твораў і тапонімаў:

1. Верш «Мая Бесядзь»
2. Вёска Загора
3.Драма «Званы Віцебска»
4. Паэма «Нарач»
5. Вёска Малая Багацькаўка
6. Вёска Глінішчы
7. Раман «Подых навальніцы»
8. Аповесць «Сірочы хлеб»
9. Паэма «Свіцязянка»
10. Паэма «Ягадны хутар»
11. Трылогія «На ростанях»
12. Вёска Пількаўшчына
13. Вёска Рудка
14. Вёска Саматэвічы
15. Горад Орша

Заданне 10. Аднавіце аўтарскі тэкст – выберыце з даведкі 5 адпаведных па стылі і сэнсе эпітэтаў і ўпішыце іх у сказы. Пры неабходнасці змяняйце граматычныя формы слоў.

Максімальная колькасць балаў – 5.

З яснаватай, прарэзанай у навале цяжкіх хмар шчыліны дыхала ____________ холадам. На падсушаную замаразкам зямлю ____________ макам церушыўся поцемак.

Глыбокая, як вада ў патоп, цемната залівала равы і лагчыны. На балоце гінуў і тапіўся ў ёй малады сіняваты алешнік.

Чарнела, зліваючыся з рудою раллёю, зялёная рунь на грудах. Толькі ____________ палатном слалася ____________ пясчаная дарога. Вецер дзёр на ёй і гнаў у вёску сухі горкі пясок – здаецца, яго паднімала, вырываючыся і б'ючыся адным крылом, вялікая ____________ птушка.

Паводле Вячаслава Адамчыка

Даведка: *аеравы, чэрствы, азыраваты, драўляны, нявыбелены, падбіты, драбнюткі, гучны.*